

Żbikowski, Andrzej

"Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea",
Valentin Al. Georgescu, București 1980 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 73/3-4, 390-391

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

ale wyraźnie rozróżnia elitę władzy i możnowładztwo. Z braku podstawy źródłowej trzeba wyłączyć z rozważań nieformalnych członków elity władzy takich jak dworzanie i pokojowcy królewscy czy spowiednicy monarchów. Materiał wybrany ze źródeł XV w. zestawiany jest z rezultatami badań nad wyższymi warstwami szlacheckimi XVI stulecia i czasów saskich. Stella Maria Szacherska przedstawia dziedzicznych wójtów Starej Warszawy od lat trzydziestych XIV w. do 1618 r., kiedy to urząd wójtowski przejęło miasto. W tym okresie tylko trzy rody dzierżyły wójtostwo warszawskie (Pielgrzymowie, Wilkowie, potomkowie Piotra Wilka). Autorka ukazuje rozwój tych rodów od zdobywania ich potęgi majątkowej aż po odejście od zawodów mieszczańskich i dążenia do uzyskania nobilitacji. Równolegle przedstawiane są zmiany dokonujące się na tym urzędzie i odpowiadające kolejnym fazom rozwoju miasta.

Ostatnim studium zamieszczonym w zbiorze jest praca Marcelego Kosmana pt. „Polacy w Wielkim Księstwie Litewskim”, obejmująca okres całej unii jagiellońskiej 1386—1569. Zajmuje się ona kwestiami mobilności społecznej, asymilacji kulturowej oraz udziałem Polaków w zarządzie kościelnym, gospodarczym i administracyjnym na Litwie. Ukazuje również powstające i zacieśniające się powiązania rodzinne między rodami litewskimi i koronnymi oraz gospodarcze i polityczne więzy między dwiema częściami składowymi państwa Jagiellonów.

Prezentowany zbiór studiów stanowi znaczącą publikację w polskiej mediowistyce ostatnich lat. Z tym większym zainteresowaniem oczekiwać można zapowiadanych dalszych tomów wydawnictwa (tom II ukaże się w 1982 r.).

W.F.

Valentin Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București 1980, s. 297.

Orientacja znacznej części historiografii rumuńskiej, kładąca przemożny nacisk na bliskie związki w dziejach Mołdawii, a w mniejszym stopniu Wołoszczyzny, z Polską, Siedmiogrodem i państwami Europy Zachodniej głównie w sferze stosunków gospodarczych, doprowadziła do pewnego wyizolowania dziejów księstw naddunajskich z ich naturalnego kontekstu bałkańskiego. Nieliczni tylko historycy m.in. N. Jorga, prowadzili badania nad wpływami Bizancjum w sferze religii, kultury i ideologii na terytoria położone na północ od Dunaju. Wyniki tych prac podsumowuje w sposób syntetyczny, a jednocześnie kontynuuje ich główne idee, praca V. Al. Georgescu. Ma ona spore znaczenie dla czytelnika polskiego, słabo zorientowanego w problematyce wewnętrznej, szczególnie dotyczącej ustroju i organizacji kościelnej, sąsiadującej przez wiele stuleci z Polską Mołdawią. Wyniki analiz szczegółowych autora pozwalają jednocześnie umieścić w szerszym kontekście fenomen społeczno-prawny jakim był *ius Valachicus*, występujący i na naszych terenach.

Omawiana praca podzielona została na dwie, rozdzielone cezurą chronologiczną części. Pierwsza zatytułowana „Bizancjum i instytucje rumuńskie aż do upadku Konstantynopola” omawia w porządku rzeczowym szereg problemów wewnątrzpaństwowych, na których odcisnęły swoje piętno wpływy bizantyńskie. Do nich autor zalicza wpływ bizantyńskiej struktury „autocratora” na funkcję i zakres władzy *voivodes-domni*, wpływy bizantyńskie na wytworzone w Mołdawii i Wołoszczyźnie urzędy dworsko-państwowe *logofata*, *vistiera*, *dvornica*, *spataro*, *postel-nica*, *comisa*, pewne wpływy na status prawny chłopów i na prawo ziemskie oraz

na jednoznacznie wielki wpływ na organizację kościelną w Mołdawii i Wołoszczyźnie.

Druga część zatytułowana „Bizancjum po Bizancjum, a rozwój instytucji rumuńskich (1453—1750)” poświęcona została oddziaływaniom kulturalnym, prawno-ustawodawczym i religijnym diaspory greckiej w Rumunii. Autor skoncentrował uwagę przede wszystkim na analizie problematyki związanej z obiegiem w księstwach naddunajskich greckich rękopiśmiennych zbiorów prawnych świeckich i kościelnych, ich oddziaływaniu na miejscową działalność prawodawczą oraz stosunek do lokalnego prawa zwyczajowego. Poruszone zostały także zagadnienia wiążące się ze wzajemną relacją zachodzącą pomiędzy przepisami *pravil* rumuńskich urzędów, szczególnie sądowych.

Na zakończenie warto przyłączyć się do opinii autora stwierdzającej, że oddziaływanie bizantyńskiej tradycji prawnej miało dla całych Bałkanów, w tym i dla księstw rumuńskich, równie wielkie znaczenie jak oddziaływanie prawa rzymskiego dla Europy Zachodniej i Centralnej.

A. Żb.

Simon Szyszman, *Le Karaïsme*, „L'Age d'homme”, Lausanne 1980, 247.

Książka S. Szyszmana wprowadza nas w problematykę całkowicie obcą nawet wielu historykom. Karaimizm, doktryna religijna monoteistyczna i biblijna, jest według opinii autora jednym z ważnych ogniw łańcucha łączącego kulturę wschodu i zachodu. Nawiązujący do ideologii esseńczyków, kwitnącej w II w. n.e., karaimizm wykrystalizował się w swojej ostatecznej formie w wieku VIII i gwałtownie rozprzestrzenił się na Bliskim Wschodzie, w basenie Morza Śródziemnego i Czarnego wśród ludów o różnym pochodzeniu etnicznym. O atrakcyjności nowego wyznania zadecydowało przede wszystkim połączenie sugestywnych i zrozumiałych dogmatów wiary żydowskiej z częściową rezygnacją z doktryny narodu wybranego oraz łatwość adaptacyjna do kultury regionu, na którym działały gminy karaime. Według Szyszmana założenia dogmatyczne wiary karaimej można streścić w sześciu punktach. Są to wiara w stworzenie świata *ex nihilo* przez byt jednostkowy (*unique*) i niematerialny, przekazanie prawa boskiego za pośrednictwem Mojżesza i innych proroków, nakaz dla każdego wiernego samodzielnego studiowania Biblii w języku oryginalnym tekstu, oczekiwanie na Mesjasza-Zbawiciela, wiara w zmartwychwstanie zmarłych. O łatwości adaptacyjnej świadczy jednoznacznie język ksiąg liturgicznych. Znane są karaime teksty liturgiczne napisane w języku arabskim i tureckim. Ważnym elementem była także swoboda organizacyjna, różnicująca poszczególne gminy i ułatwiająca ich adaptację. Rozkwit i ekspansja religii karaimej objęła okres od VIII do XIII stulecia, a najbardziej spektakularnym jej sukcesem misjonarskim było nawrócenie koczowniczych Chazarów. Niemniej, mimo podkreślanej przez autora odrębności etnicznej i kulturalnej Karaimów, odnosi się z kart pracy wrażenie, że gminy karaime istniały jak gdyby na marginesie diaspory żydowskiej będąc jednak w ciągu wieków w nieustannym z nią konflikcie. Za wyjątek może być uznany region nadcarnomorski w okresie VIII—XV stulecia.

Sama praca S. Szyszmana dzieli się na dwie wyraźne części. Część pierwsza jest systematycznym i przejrzyście wykładem dziejów i doktryny Karaimów od ich początków do chwili obecnej. Część druga poświęcona została źródłoznawstwu i historiografii zjawiska. Część ta stoi na znacznie wyższym poziomie naukowym,